

DE BEGRAAFPLAATS

NR 6 - JAARGANG 26 - DECEMBER 2024

LOB

12 | 20 Jaar natuurbegraven in Nederland

EEUWIGDURENDE RUST IN DE LOKALE NATUUR

DOOR BRENDA MATHIJSEN

In 2003 opende Natuurbegraafplaats Bergerbos in Limburg: de eerste begraafplaats in Nederland die vanaf het begin als natuurbegraafplaats werd ingericht. Twintig jaar later zijn er 37 natuurbegraafplaatsen in Nederland. Deze stille revolutie weerspiegelt een groeiend verlangen naar duurzaamheid en verbondenheid met de natuur, maar ook naar een persoonlijker invulling van het afscheid.

Wat begon als een lokaal experiment, groeide uit tot een nationale trend. Maar opvallend genoeg is er weinig onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van natuurbegraven in Nederland. Enkele pioniers, zoals Mirjam Klaassens, Peter Groote en Tineke Nugteren, onderzochten het fenomeen en ontdekten dat 'natuur' hier vooral een gevoel van verbondenheid oproept, meer dan dat het natuurbegraven uiting geeft aan een strikt ecologische missie. Dankzij een NWO-beurs kon ik de opkomst van natuurbegraven in Nederland tussen 2003 en 2023 systematisch bestuderen. In dit artikel neem ik u mee door een aantal bevindingen van mijn onderzoek: van maatschappelijke ontwikkelingen en cijfers tot de unieke belofte van natuurbegraven.

Maatschappelijke trends

De opkomst van natuurbegraven sluit naadloos aan bij een aantal maatschappelijke veranderingen in Nederland. Allereerst is er de toenemende aandacht voor duurzaamheid. Steeds meer Nederlanders willen een rustplaats die milieuvriendelijk is. Zoals de Britse antropoloog Douglas Davies observeerde, weerspiegelt onze dood steeds vaker onze levensstijl. Ook in de uitvaartsector is duurzaamheid een vanzelfsprekende factor geworden – iets waar natuurbegraafplaatsen slim op inspelen.

Daarnaast speelt secularisatie een belangrijke rol. Met de afname van religieuze binding worden uitvaartrituelen vaker buiten kerkelijke kaders ingevuld. Natuurbegraafplaatsen willen een plek bieden aan iedereen, ongeacht geloof of achtergrond. En hoewel er ook groepen zijn die zich niet welkom voelen op de natuurbegraafplaats of voor wie de voorzieningen niet passend zijn, lijken natuurbegraafplaatsen wel degelijk aan een seculiere behoefte te voldoen. Daarbij is de natuur het nieuwe decor van de uitvaart en vervangen wind en vogels de muziek van het orgel.

Individualisering versterkt deze ontwikkeling. Veel nabestaanden willen een afscheid dat het unieke leven van de overledene weerspiegelt, een viering op maat. Natuurbegraafplaatsen bieden hier een plek voor: een plek waar je de uitvaart vrij kunt invullen en waar je niet in een rijtje ligt zoals op de meeste reguliere begraafplaatsen, maar op een eigen plekje in het bos. Ook het groeiende pluralisme – de diversiteit aan religies en culturen – heeft bijgedragen aan de opkomst van natuurbegraven. Rituelen en innovaties uit andere landen hebben via globalisering hun weg naar Nederland gevonden. Het idee van natuurbegraven is in Nederland geïnspireerd door de groene begraafplaatsen in het Verenigd Koninkrijk,

maar kent ook wortels in Duitsland en Scandinavië.

De toenemende **technologisering** van de dood, die zichtbaar wordt in livestreams, avatars, maar ook in nieuwe uitvaarttechnieken, beïnvloedt ook de opkomst van natuurbegraven. GPS tracking van graven is een gangbare praktijk en in debatten over verdragen en resomeren wordt vaak ook natuurbegraven genoemd. Zo komt natuurbegraven steeds in de belangstelling te staan.

Tenslotte heeft ook de **commerciële** opkomst van uitvaartindustrie natuurbegraafplaatsen beïnvloed. Marketingcampagnes, pakkende slogans en gepolijste websites brengen natuurbegraven dichterbij een breed publiek en maken het tot een opvallende optie in de hedendaagse uitvaartcultuur. Dit leidt echter ook tot kritiek van tegenstanders van natuurbegraven, die soms twijfelen aan de groene intenties van natuurbegraafplaatsen en hen vooral zien als commerciële ondernemingen.

Cijfers en Trends

Sinds de opening van Natuurbegraafplaats Bergerbos in Limburg en de transformatie van familiebegraafplaats Westerwolde in Assel naar natuurbegraafplaats in diezelfde periode, is natuurbegraven in Nederland sterk in opkomst. In 2023 telde Nederland 37 zelfstandige natuurbegraafplaatsen.

Ik definieer natuurbegraafplaatsen als begraafplaatsen die kist- en/of urnbegravingen aanbieden, aandacht besteden aan natuurbeheer en -ontwikkeling (wat meestal betekent: geen ruimingen, geen of kleine monumenten van natuurlijke materialen en een plan voor

nr 6 | Jaargang 26 | december 2024 | 13

BRANA, de branchevereniging voor natuurbegraafplaatsen. Voor vijf van de overige 32 begraafplaatsen ligt de nadruk op het tegemoetkomen aan de uitvaart- en rouwbehoeften van mensen, wat vaak resulteert in minder strikte regels, bijvoorbeeld rondom grafbedekking. De overige 27 plaatsen benadrukken juist de kwaliteit van de natuur, wat zich vertaalt naar striktere regels. Ze proberen die af te stemmen op de behoeften van nabestaanden door middel

Van deze overledenen werd 68,4% gecremeerd en 31,2% begraven. Terwijl het percentage traditionele begravingen daalt, is het aantal natuurbegravingen de laatste jaren sterk gestegen. In 2011 vonden er nog maar tien natuurbegravingen plaats, maar in 2023 waren dat er al drieduizend – goed voor 1,8% van het totale aantal uitvaarten. Het is belangrijk om te benadrukken dat deze cijfers niet volledig zijn. Gegevens over natuurbegravingen zijn momenteel alleen beschikbaar voor de periode 2011-2023 en omvatten uitsluitend begravingen op locaties die zijn aangesloten bij BRANA. Het werkelijke aantal ligt dus waarschijnlijk hoger. Toch laten deze cijfers duidelijk de maatschappelijke groei van natuurbegraven zien. Een belangrijk aspect van natuurbegraven is dat mensen al tijdens hun leven een plek kunnen reserveren. Volgens aanbieders wordt 70% van de natuurbegraven van tevoren gereserveerd, vooral door echtparen die samen hun rustplaats willen uitkiezen. Deze mogelijkheid tot reserveren versterkt het idee van natuurbegraven als een bewuste keuze, een uitvaartpraktijk die vooruitkijkt en ruimte biedt voor persoonlijke wensen.

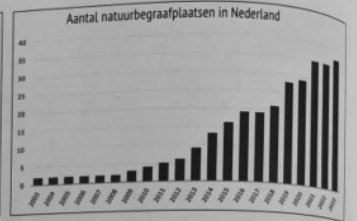
Waar op de kaart

Natuurbegraafplaatsen zijn vooral te vinden in het oosten van Nederland, waar de natuurlijke landschappen ruimer en rustiger zijn dan in de Randstad. Daarnaast spelen de lagere bevolkingsdichtheid en de waterstand een rol, wat het makkelijker maakt om deze gebieden als begraafplaatsen in te richten. De 37 natuurbegraafplaatsen variëren enorm in grootte: er zijn zeven kleine plekken van minder dan vijf hectare; een middengroep van 19 begraafplaatsen tussen de vijf en twintig hectare; en elf grotere terreinen die twintig hectare of meer beslaan. Opvallend genoeg liggen bijna alle natuurbegraafplaatsen (36 van de 37) in bosrijke omgevingen. De serene bossen bieden een natuurlijke setting die veel mensen aanspreekt. Bijna alle locaties (29 van de 36) maken gebruik van bestaand bosgebied, en in sommige gevallen worden voormalige

natuurbegraafplaatsen en een onderdeel uitmaken van een traditionele begraafplaats. Het aantal van 37 natuurbegraafplaatsen omvat dus niet de natuurbegraafdelen op reguliere begraafplaatsen; daarvan zijn er veel meer en ook deze percelen spelen in op de uitvaartbehoefte en dragen bij aan de biodiversiteit van de reguliere begraafplaats. Alle natuurbegraafplaatsen houden rekening met zowel uitvaartwensen als met de natuur, maar er zijn duidelijke verschillen in beleid en visie. Van de 37 zelfstandige natuurbegraafplaatsen bieden er 32 zowel as- als kistbegravingen aan, waarbij kistbegravingen het meest gangbaar zijn. Vier natuurbegraafplaatsen verzorgen uitsluitend asbegravingen, en één is speciaal voor huiskinderen. Hoewel deze vijf niet onder de Wet op de lijkbezorging vallen, beschouwen zij zichzelf wel als natuurbegraafplaatsen en zijn ze soms ook lid van de LOB of

van voorlichting over natuurbeheer en -ontwikkeling. De voorwerpen die je tocht op graven op natuurbegraafplaatsen aantreft, laat zien dat er een spanning bestaat tussen natuurbeleid en de praktijken van bezoekers. Van de 37 natuurbegraafplaatsen in Nederland is het merendeel (29) eigendom van particuliere bedrijven. Deze bedrijven werken vaak samen met landeigenaren, stichtingen of natuurbeschermingsorganisaties om de begraafplaatsen of het natuurgebied voor de toekomst zeker te stellen. Twee locaties zijn eigendom van de gemeente en één wordt beheerd door een stichting. Dit brede spectrum van eigenaren en partners toont aan dat natuurbegraven niet langer een niche is, maar door diverse partijen omarmd wordt. Uit cijfers blijkt dat natuurbegraven steeds populairder wordt. In 2023 waren er in Nederland 169.320 sterfgevallen.

14 | 20 Jaar natuurbegraven in Nederland

productiebossen omgevormd tot loofbossen, wat hun natuurwaarde verhoogt. Het idee dat elk graf bijdraagt aan de aanplant van nieuw bos, zoals vaak in het Verenigd Koninkrijk gebeurt, is in Nederland niet gangbaar. Hier vormt het bestaande bos vooral een decor voor de rustplaats, een symbool van continuïteit en terugkeer naar de natuur.

Marketing en slogans

Natuurbegraafplaatsen in Nederland maken slim gebruik van marketing om hun unieke karakter te benadrukken. Websites zijn zorgvuldig ontworpen, voorzien van pakkende slogans die de essentie van natuurbegraven proberen te vatten. In 2023 hadden 34 van de 37 natuurbegraafplaatsen een slogan op hun website. Veel voorkomende thema's in deze slogans zijn: 'natuur' (23x), 'regio'

omgeving. Een ander veelgebruikt thema is 'regio' – de verbondenheid met de eigen omgeving. Slogans zoals 'Een eeuwigdurende rustplaats in de natuur van Oost-Groningen' scheppen een gevoel van thuiskommen in de eigen streek. Het nodigt mensen uit om hun laatste rustplaats te kiezen in een landschap dat ze hun hele leven lang hebben gekend. Natuur is zo niet abstract, maar dichtbij geworteld.

De term 'eeuwigdurend' wijst op de lange grafrechten die natuurbegraafplaatsen bieden, vaak voor 250 jaar of langer. Dit is een breuk met de traditionele, vaak tijdelijke, grafrechten. In plaats van het graf na een aantal jaren te ruimen, belooft men bij natuurbegraven een blijvende rustplaats. Dit lijkt in Nederland het unieke verkoopargument

De stijging van het aantal natuurbegraafplaatsen vanaf 2003 tot 2023

die de doden tastbaar maken, maar een serene bos of veld waar de doden onzichtbaar zijn en opgaan in het landschap.

Tot slot speelt 'autonomie' een belangrijke rol in de presentatie van natuurbegraven. Nabestaanden kunnen zelf, zonder beperkingen van tijdschema's of strikte rituelen. De natuur vormt hier een vrije ruimte, in tegenstelling tot de formaliteit van een kerk of crematorium. Op basis van de slogans op websites, kunnen we zeggen dat het concept van natuurbegraven in Nederland het volgende omvat: eeuwigdurende rust in de lokale natuur, met aandacht voor persoonlijke voorkeuren en autonomie.

Blik op de toekomst

De opkomst van natuurbegraven maakt deel uit van een bredere beweging naar bewuste, milieuvriendelijke en persoonlijke manieren van afscheid nemen. De groei van de afgelopen twintig jaar wijst op een stevige plek in de Nederlandse uitvaartcultuur. Natuurbegraven biedt niet alleen een duurzame optie, zoals recent onderzoek van Hedgehog company (een LCA-studie naar de impact van verschillende methoden van lijkbezorging) aantoonde, maar ook een manier om afscheid te nemen die verbonden is met de natuur. Natuurbegraafplaatsen bieden een plek waar de cyclus van leven en dood in de natuur doorgaat, en afscheid niet alleen een einde, maar ook een voortzetting betekent. ■

De belofte van een blijvende rustplaats lijkt in Nederland hét unieke verkoopargument van natuurbegraven te zijn

(19x), 'eeuwigheid' (14x), 'rust' (12x), en 'autonomie en vrijheid' (10x). 'Natuur' is een terugkerend thema. Natuurbegraafplaatsen benadrukken dat hun omgeving de natuur de vrije hand laat. In plaats van een tuin of parklandschap dat beheerd wordt, wordt de natuur hier gepresenteerd als een ongerept gebied waarin mensen opgaan in de

van natuurbegraven te zijn. Bijna alle nabestaanden in mijn onderzoek noemden dit als reden om voor natuurbegraven te kiezen. Het idee van 'rust' wordt ook in slogans gepresenteerd. Natuurbegraafplaatsen bieden rust op een manier die traditionele begraafplaatsen niet altijd kunnen bieden. Hier geen rijen van grafstenen